

Báo chí điều tra trong cuộc đấu tranh phòng, chống tham nhũng ở Việt Nam

Đỗ Đức Minh*

Nhận ngày 8 tháng 10 năm 2022. Chấp nhận đăng ngày 15 tháng 3 năm 2023.

Tóm tắt: Báo chí điều tra ở Việt Nam đã dũng cảm, tích cực đi đầu trong cuộc đấu tranh phòng chống tham nhũng, tiêu cực trên mọi lĩnh vực của đời sống xã hội, góp phần quan trọng vào những kết quả của cuộc đấu tranh phòng, chống tham nhũng trong thời gian qua. Đảng và Nhà nước Việt Nam đã xác định, phòng chống tham nhũng là cuộc đấu tranh vừa cấp bách, vừa lâu dài, không ngừng nghỉ, đòi hỏi sự tham gia của các lực lượng và toàn xã hội, trong đó có vai trò tích cực và quan trọng của báo chí - lực lượng nòng cốt. Hiện nay, công cuộc đấu tranh phòng chống tham nhũng đang ngày càng đòi hỏi vai trò cao hơn của báo chí. Vì vậy, tăng cường và phát huy vai trò quan trọng của báo chí trong đấu tranh phòng, chống tham nhũng là yêu cầu cấp thiết ở Việt Nam trong giai đoạn hiện nay.

Từ khóa: Báo chí điều tra, phòng, chống, tham nhũng, Việt Nam.

Phân loại ngành: Luật học

Abstract: Investigative journalism in Vietnam has bravely and actively led the fight against corruption and negative behaviors in all aspects of social life, contributing to the fight against and prevention of corruption in recent years. The Party and State of Vietnam have determined that anti-corruption is an urgent, long-term, and unceasing struggle that needs the involvement of all forces and the whole society, of which the press plays an active and important role in the fight against corruption as a core force. Nowadays, the fight against corruption is demanding more and more from the press. Therefore, strengthening and promoting the important role of the press in the fight against corruption is an essential duty in Vietnam in this time.

Keywords: Investigative journalism, anti-corruption, Vietnam.

Subject classification: Jurisprudence

1. Mở đầu

Ngày nay, công cuộc phòng chống tham nhũng (PCTN) đòi hỏi phải triển khai các giải pháp quan trọng, trong đó, không thể không tính đến vai trò của báo chí với tư cách là một thiết chế xã hội với chức năng cung cấp thông tin, hình thành định hướng và thể hiện dư luận xã hội trong PCTN. Báo chí thực hiện vai trò đưa tin cũng như phơi bày và gây sức ép với các thiết chế xã hội khác trong việc đưa các vụ án tham nhũng ra ánh sáng. Với tính đại chúng hóa rất cao và bao quát gần như toàn bộ đời sống xã hội, báo chí không chỉ khẳng định tính độc lập tương đối trong đời sống xã hội, mà còn tác động mạnh mẽ đến nền chính trị và dân chủ. Bằng việc cung cấp thông tin, kiến thức cho công chúng, báo chí góp phần nâng cao nhận thức của công chúng, cũng như thể hiện thái độ chống tham nhũng và kêu gọi hành động. Trên cơ sở nhận diện những vấn đề cơ bản về tham nhũng và phân tích làm rõ kết quả đấu tranh PCTN ở Việt Nam trong thời gian qua, bài viết tập trung luận giải, làm rõ vai trò của báo chí điều tra trên phương diện lý luận và khẳng định những vai trò to lớn, quan trọng của báo chí điều tra trong công cuộc đấu tranh phòng, chống tham nhũng ở Việt Nam trong những năm qua; đề xuất những giải pháp nhằm phát huy vai trò của báo chí Việt Nam trong phòng chống tham nhũng hiện nay.

* Trường Đại học Luật, Đại học Quốc gia Hà Nội.
Email: ducminhtuhp@gmail.com

2. Chỉ số tham nhũng của Việt Nam trong những năm gần đây

Là một hiện tượng tiêu cực xã hội gắn liền với sự tồn tại, phát triển của nhà nước, tham nhũng đang là “chủ đề nóng” đối với mọi quốc gia trên thế giới và được ví như cơn đại dịch trong đời sống chính trị đương đại, đặc biệt là ở các nước đang phát triển. Tham nhũng gây thiệt hại nghiêm trọng đến các nguồn lực công, xâm hại hoạt động đúng đắn của bộ máy nhà nước, làm sai lệch công lý, công bằng xã hội, suy giảm niềm tin, cản trở các nỗ lực giảm nghèo và phát triển đất nước, xã hội. Nạn tham nhũng trở thành mối lo ngại mang tính chất toàn cầu.

Tham nhũng được xác định là vấn đề rất nghiêm trọng của Việt Nam hiện nay và chống tham nhũng được xác định là yêu cầu, nhiệm vụ sống còn của cả hệ thống chính trị (HTCT) và của toàn xã hội, nhằm mục tiêu bảo tồn và phát huy những thành tựu to lớn của dân tộc và công cuộc đổi mới. Bảng xếp hạng Cảm nhận tham nhũng (CPI) trên toàn cầu do Tổ chức Minh bạch Quốc tế (TI) công bố cho thấy, trong những năm gần đây (2015, 2016, 2017, 2019, 2021, 2022), Chỉ số cảm nhận (điểm CPI)¹ của Việt Nam đã có xu hướng cải thiện theo hướng tích cực. Cụ thể: năm 2014, chỉ số CPI của Việt Nam là 31/100 và xếp hạng 119/175 quốc gia và vùng lãnh thổ, cho thấy tham nhũng vẫn là một vấn đề nghiêm trọng. Năm 2015, mặc dù chỉ số CPI của Việt Nam vẫn là mức 31/100, nhưng thứ hạng đã có sự cải thiện rõ, xếp hạng 112/168 quốc gia, vùng lãnh thổ. Năm 2020, Việt Nam đạt 36/100 điểm, giảm 1 điểm so với năm 2019 và đứng thứ 104/180 trên bảng xếp hạng toàn cầu (Thế Hưng, 2021). Năm 2021, chỉ số CPI của Việt Nam là 39/100 điểm, tăng 3 điểm từ mức 36/100 điểm năm 2020, xếp thứ 87/180 quốc gia và vùng lãnh thổ (Song Minh, 2022). Năm 2022, chỉ số CPI của Việt Nam là 42/100 điểm, xếp hạng 77/180 quốc gia và vùng lãnh thổ, tăng 3 điểm và 10 bậc so với khảo sát năm 2021 và tăng 27 bậc so với năm 2020; cũng là chỉ số CPI cao nhất và vị trí hiện tại cũng thể hiện thứ hạng cao nhất, cho thấy sự cải thiện rõ mà Việt Nam đạt được trong suốt giai đoạn 2012-2022 (Hoài Phương, 2023). Trước đó, chỉ số CPI của Việt Nam luôn được cải thiện, nhưng khá chậm, từ mức thấp nhất là 30 điểm (năm 2012), sau 10 năm, đã thăng hạng, thêm 39 điểm trong năm 2021 và tiếp tục thêm 42 điểm năm 2022. Điều này phản ánh tiến bộ rõ nét, thể hiện quyết tâm PCTN mạnh mẽ của Việt Nam và là sự ghi nhận kết quả các nỗ lực của Đảng và Nhà nước Việt Nam trong việc đẩy mạnh công tác PCTN, đặc biệt là việc truy tố, xét xử hàng loạt vụ án tham nhũng lớn.

Tuy nhiên, điểm CPI của Việt Nam hiện vẫn thấp hơn điểm CPI trung bình của khu vực châu Á - Thái Bình Dương (năm 2022 tiếp tục ở mức 45/100 trong năm thứ tư liên tiếp), dù vẫn cao hơn một số quốc gia trong khu vực như: Maldives (40 điểm), Nepal (34 điểm), Lào (31 điểm), Afghanistan (24 điểm), Campuchia (24 điểm), Myanmar (23 điểm) và Triều Tiên (17 điểm) (Hoài Phương, 2023). Điểm số CPI năm 2022 cho thấy, Việt Nam vẫn thuộc nhóm nước có điểm dưới 50, điều này cho thấy tình trạng tham nhũng trong khu vực công ở Việt Nam vẫn được cho là khá nghiêm trọng. Việt Nam cần tiếp tục đẩy mạnh PCTN quyết liệt và mạnh mẽ hơn nữa để đảm bảo kết quả sâu rộng, đồng thời có thể tạo ra những bước tiến đột phá hơn trong thời gian tới.

¹ Từ 1995, Tổ chức Minh bạch Quốc tế bắt đầu công bố chỉ số nhận thức tham nhũng (Chỉ số CPI) hàng năm trên toàn thế giới - là chỉ số toàn cầu hàng đầu về tham nhũng trong khu vực công, cung cấp một cái nhìn tổng thể hàng năm về mức độ tham nhũng tương đối ở 180 quốc gia và vùng lãnh thổ. Chỉ số CPI được đánh giá dựa trên cảm nhận của các doanh nhân và chuyên gia về tham nhũng trong khu vực công, sử dụng dữ liệu từ 13 nguồn bên ngoài, bao gồm Ngân hàng Thế giới (WB), Diễn đàn Kinh tế Thế giới (WEF), rủi ro tư nhân, các công ty tư vấn và các tổ chức, định chế khác; xếp hạng 180 quốc gia và vùng lãnh thổ theo mức độ nhận thức về tham nhũng trong khu vực công, xét trên thang điểm 0-100 (trong đó điểm 0 thể hiện mức độ cảm nhận tham nhũng cao nhất và 100 là mức độ cảm nhận tham nhũng thấp nhất (rất minh bạch/ “rất sạch”). Điểm số CPI phản ánh quan điểm của các chuyên gia và giới kinh doanh về tình trạng tham nhũng ở quốc gia được đánh giá về mức độ tham nhũng. Điểm số càng cao có nghĩa là quốc gia đó càng minh bạch và ít tệ nạn tham nhũng hơn so với những nước khác.

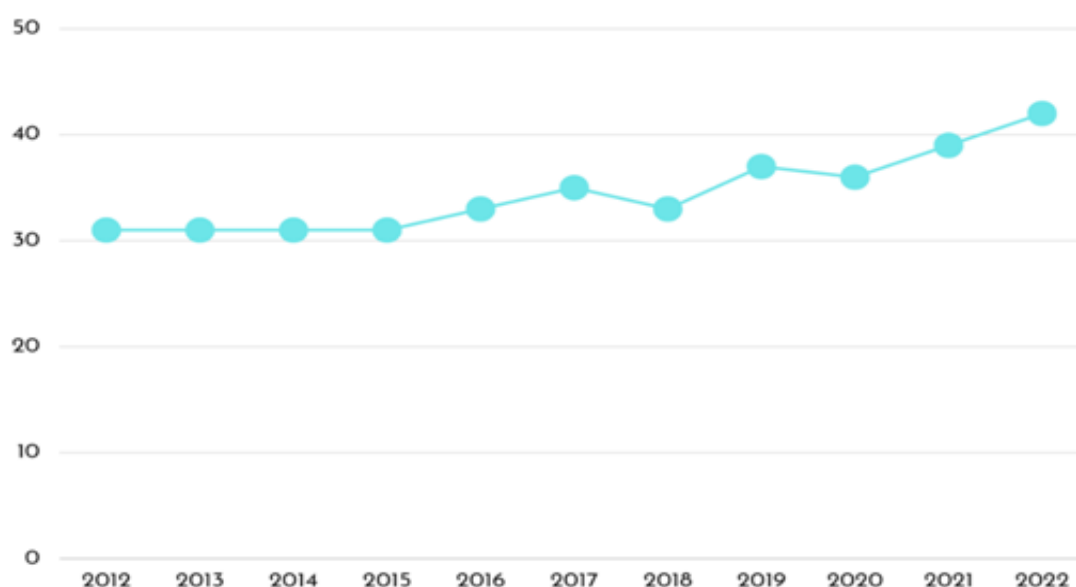
Bảng 1: Chỉ số Cảm nhận tham nhũng (CPI) của Việt Nam giai đoạn 2002-2011

Năm	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Chỉ số	2,4	2,4	2,6	2,6	2,6	2,6	2,7	2,7	2,7	2,9
Hạng	85/102	100/133	102/145	107/158	111/163	123/179	121/180	120/180	116/178	112/182

Nguồn: Thế Hưng, 2021; Song Minh, 2022.

Bảng 2: Chỉ số Cảm nhận tham nhũng (CPI) của Việt Nam giai đoạn 2012-2022

Năm	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Chỉ số	31/100	31/100	31/100	31/100	33/100	35/100	33/100	37/100	36/100	39/100	42/100
Hạng	123/176	116/177	119/175	112/168	113/176	107/180	117/180	96/180	104/180	87/180	77/180

Chỉ số điểm cảm nhận tham nhũng của Việt Nam 2012 - 2022

Nguồn: Song Minh, 2022; Hoài Phương, 2023.

Nhận thức đầy đủ, sâu sắc những tác hại và hậu quả đặc biệt nghiêm trọng mà vấn nạn tham nhũng có thể gây ra cho Nhà nước, xã hội, xâm phạm các quyền, lợi ích hợp pháp của nhân dân, Đảng và Nhà nước Việt Nam đã rất chú trọng công tác PCTN, coi đấu tranh chống tham nhũng là trách nhiệm của cả HTCT và toàn xã hội, trong đó, báo chí có vai trò và trách nhiệm đặc biệt. Trong nỗ lực ngăn chặn nạn tham nhũng, hệ thống pháp luật Việt Nam về PCTN, về báo chí từng bước được xây dựng, hoàn thiện và đã có nhiều quy định về vai trò, trách nhiệm của báo chí trong công tác này. Việt Nam đã thông qua Luật Phòng, chống tham nhũng năm 2005 (được sửa đổi, bổ sung các năm 2007 và 2012) và năm 2018 (Quốc hội, 2018), phê chuẩn Công ước của Liên Hợp Quốc về chống tham nhũng UNCAC (ngày 30/6/2009) và thông qua Luật Báo chí năm 2016 (Quốc hội, 2016). Đặc biệt, với quan điểm về “Lò” và “Củi”, “Củi tươi”, “Củi khô” (Trần Thường, 2017)... trong chống tham nhũng, thực sự đã thể hiện quyết tâm của Việt Nam trong việc sàng lọc đội ngũ cán bộ, giữ gìn kỷ luật, kỷ cương của Đảng và pháp luật của Nhà nước.

3. Vai trò của báo chí trong đấu tranh phòng chống tham nhũng

Báo chí (hay còn gọi là truyền thông đại chúng - TTĐC) là sản phẩm thông tin về các sự kiện, vấn đề trong đời sống xã hội thể hiện bằng chữ viết, hình ảnh, âm thanh, được sáng tạo, xuất bản định kỳ và phát hành, truyền dẫn tới đông đảo công chúng thông qua các loại hình báo in, báo nói, báo hình, báo điện tử (Quốc hội, 2016, Điều 3). Báo chí gồm nhiều loại hình khác nhau² và báo chí điều tra là một thể loại nằm trong nhóm loại hình thông tấn báo chí, có mục đích và nhiệm vụ đem lại những câu trả lời trước những sự thật chứa đựng mâu thuẫn nổi bật trong đời sống hoặc để làm sáng tỏ nhiều vấn đề mà xã hội đang lên án. Là thể mạnh của báo chí truyền thống, báo chí điều tra có mục đích thông qua sự thật để giải thích và giải đáp những vấn đề, câu hỏi mà cuộc sống đang đặt ra.

Điều tra còn là phương pháp cơ bản của nghề báo và là loại hình hoạt động đặc thù của hoạt động báo chí, gồm các thao tác như: phỏng vấn, nghiên cứu tâm lý, quan sát, phân tích, tổng hợp, thống kê, so sánh... nhằm xác minh tính xác thực của thông tin, tạo căn cứ để xem xét, nhìn nhận sự kiện, vấn đề, từ đó tìm ra được bản chất của sự thật để phản ánh trong tác phẩm báo chí hoặc phản ánh thông tin một cách trung thực, khách quan. Nảy sinh từ những “hoàn cảnh có vấn đề”, điều tra đi tìm hiểu, xem xét những mâu thuẫn tồn tại trong cuộc sống nhằm tái hiện lại, tìm ra bản chất, xu hướng vận động, hướng giải quyết mâu thuẫn, hoặc tìm ra sự thật đằng sau những mâu thuẫn của hoàn cảnh. Mục đích của điều tra là đi tìm sự thật và nhiệm vụ của bài điều tra là nhằm lý giải cho người đọc hiểu rõ bản chất, tính chất các mối liên hệ của sự việc, hoặc để giải thích làm sáng tỏ những vấn đề đang có nhiều ý kiến tranh luận hoặc quan điểm trái chiều.

Thực chất, báo chí điều tra là một phương thức phản ứng tự vệ của xã hội đối với những hiện tượng tiêu cực, là công cụ đấu tranh với các thế lực xấu, bài trừ quan chức tham nhũng ra khỏi vị trí lãnh đạo, lên án hoạt động của một tổ chức chính trị cực đoan... Đối tượng phản ánh của phóng sự điều tra tập trung chủ yếu vào việc tìm ra và xác định nguyên nhân, tình huống, động cơ các hành vi phạm tội hay hiện tượng tiêu cực xã hội hoặc lên án các tổ chức chính trị cực đoan, vạch mặt một số quan chức tham nhũng. Các nhà báo, phóng viên, trên cơ sở quan sát, phân tích sự việc phát hiện những sai lầm, những biểu hiện chệch hướng trong hoạt động của cơ quan công quyền. Họ tiến hành điều tra cá nhân và những sản phẩm báo chí, sau khi được công bố, sẽ thúc đẩy hoặc tạo áp lực cho việc thành lập các Ủy ban thanh tra nhà nước (trực thuộc Quốc hội hoặc Chính phủ); từ đó, mở ra hướng giải quyết vụ việc bằng con đường dân sự, hành chính hay hình sự phù hợp với vấn đề được nêu trên công luận. Thực tế cho thấy những hoạt động điều tra nghiêm túc của báo chí làm cho những thông tin cần thiết, có ý nghĩa quốc gia hoặc có tầm quan trọng đặc biệt đối với người dân bị giấu giếm, che đậy trở nên công khai, minh bạch, giúp cho các cơ quan chính phủ và các tổ chức được điều tra thực hiện đúng những mục tiêu và cam kết đã đề ra và phải chịu trách nhiệm về những hành động của mình. Đây là một đòi hỏi khách quan của quá trình công khai, minh bạch và dân chủ hóa thông tin trên mọi lĩnh vực phát triển của mỗi quốc gia.

Nhìn chung, báo chí điều tra có khả năng khám phá các bí mật của các thế lực tiêu cực tạo thành áp lực xã hội phải giải quyết; trong đó, báo cáo điều tra là công cụ cơ bản được các nhà báo dùng để phát hiện những vụ lạm dụng quyền lực của các nhà chính trị. Hoạt động điều tra của báo chí đã phát giác ra nhiều vụ việc có tính pháp lý và tạo ra những làn sóng gây xôn xao dư luận. Thông qua hoạt động điều tra, báo chí phát hiện, tạo tiền đề cho các cơ quan tư pháp tiến hành các hoạt động tố tụng cần thiết. Với mục đích tìm kiếm những sự kiện nóng, những vấn đề tranh cãi, nhạy cảm, các phóng viên mở ra hướng điều tra và hoạt động của ngành tư pháp. Những hoạt động của báo chí đã chỉ ra rằng, những kẻ phạm tội sẽ bị buộc tội “giống như ánh sáng chân lý soi rọi không ngừng nghỉ, đưa từng phần của câu chuyện ra khỏi bóng tối và đến với công chúng” (Doris A. Graber, 2006: 75).

---

² Như: Báo in, Báo nói, Báo hình, Thông tấn, Báo ảnh, Báo điện tử...

Ở Việt Nam, báo chí điều tra còn có tên gọi là “thể loại báo chí chống tiêu cực”, “báo chí phòng chống tham nhũng”, phản ánh các vụ việc thời sự, các vấn đề nóng của xã hội. Đấu tranh phòng, chống các hiện tượng tiêu cực đang hàng ngày hàng giờ hủy hoại cuộc sống bình yên và tốt đẹp của nhân dân là trách nhiệm xã hội cao cả của báo chí. Về phương diện quản lý nhà nước, Luật Báo chí 2016 là văn bản pháp luật cao nhất quy định vai trò, chức năng, nhiệm vụ của báo chí trong đời sống xã hội: “Báo chí ở nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam là phương tiện thông tin đại chúng thiết yếu đối với đời sống xã hội; là cơ quan ngôn luận của các tổ chức của Đảng, cơ quan nhà nước, tổ chức xã hội; là diễn đàn của nhân dân” (Quốc hội, 2016, Điều 4). Tiếp theo, Luật Phòng chống tham nhũng năm 2018 đã quy định trách nhiệm của cơ quan báo chí, nhà báo như sau: “Cơ quan báo chí, nhà báo có trách nhiệm đấu tranh chống tham nhũng, đưa tin về hoạt động phòng, chống tham nhũng và vụ việc tham nhũng. Cơ quan báo chí, nhà báo có quyền yêu cầu cơ quan, tổ chức, đơn vị, cá nhân có thẩm quyền cung cấp thông tin liên quan đến hành vi tham nhũng. Cơ quan, tổ chức, đơn vị, cá nhân được yêu cầu có trách nhiệm cung cấp thông tin theo quy định của pháp luật về báo chí và quy định khác của pháp luật có liên quan. Cơ quan báo chí, nhà báo có trách nhiệm phản ánh khách quan, trung thực và chấp hành các quy định khác của pháp luật về báo chí, quy tắc đạo đức nghề nghiệp khi đưa tin về hoạt động phòng, chống tham nhũng và vụ việc tham nhũng” (Quốc hội, 2018, Điều 75). Ngoài ra, Luật Phòng chống tham nhũng còn quy định cụ thể về việc họp báo, phát ngôn và cung cấp thông tin cho báo chí (Quốc hội, 2018, Điều 13); quy định về trách nhiệm của cơ quan, đơn vị, tổ chức, đơn vị cung cấp thông tin về tổ chức và hoạt động của cơ quan, tổ chức, đơn vị đó cho cơ quan báo chí (Quốc hội, 2018, khoản 1, Điều 14); quy định về trách nhiệm giải trình của người đứng đầu cơ quan, tổ chức, đơn vị hoặc người được phân công, người được ủy quyền hợp pháp để thực hiện trách nhiệm giải trình (Quốc hội, 2018, khoản 1, Điều 15). Đồng thời, để hướng dẫn thi hành Luật Phòng chống tham nhũng 2018, Nghị định số 59/2019/NĐ-CP, ngày 1/7/2019 về Quy định chi tiết một số điều và biện pháp thi hành luật phòng, chống tham nhũng, cụ thể về việc trao đổi thông tin giữa Thanh tra Chính phủ với các tổ chức khác về công tác PCTN: “Thanh tra Chính phủ phối hợp với Ủy ban Trung ương Mặt trận Tổ quốc Việt Nam và các tổ chức thành viên của Mặt trận, Phòng Thương mại và Công nghiệp Việt Nam, hiệp hội doanh nghiệp, hiệp hội ngành nghề, cơ quan báo chí thường xuyên trao đổi, cung cấp thông tin, tài liệu về phòng, chống tham nhũng thông qua hoạt động của các tổ chức đó. Việc trao đổi, cung cấp thông tin, tài liệu về PCTN (...) phải bảo đảm nhanh chóng, chính xác, kịp thời” (Chính phủ, 2019, Điều 73).

Thực hiện chức năng, nhiệm vụ đã được luật định, trong những năm qua, báo chí nói chung, báo chí điều tra nói riêng, đã dũng cảm, tích cực đi đầu trong cuộc đấu tranh PCTN trên mọi lĩnh vực của đời sống xã hội. Báo chí điều tra chống tham nhũng có một vị trí đặc biệt quan trọng trong việc phát hiện, cảnh báo, định hướng các vấn đề xã hội, mà những vấn đề đó có thể luật pháp chưa can thiệp tới. Từ việc phản ánh, góp ý phản biện trong xây dựng hoàn thiện thể chế về PCTN, lãng phí, nhiều bài báo còn phát hiện, đưa ra ánh sáng nhiều vụ tham nhũng lớn, góp phần cùng các cơ quan chức năng xử lý kiên quyết, nghiêm minh. Ở đâu có tham nhũng, tiêu cực ở đó có sự đồng tâm, hiệp lực lên án, đấu tranh không khoan nhượng với tiêu cực của đội ngũ nhà báo. Thông qua việc phát hiện, bám sát để đưa tin kịp thời hàng loạt vụ án tham nhũng điển hình hoặc gây sức ép dư luận xã hội đối với đấu tranh chống tham nhũng với các vụ án lớn, báo chí điều tra đã khẳng định sự lớn mạnh, tiếng nói quan trọng và sức ảnh hưởng và làm tốt công tác cập nhật thông tin tới đông đảo công chúng. Nhiều bài phóng sự, điều tra phản ánh một bộ phận không nhỏ cán bộ (trong đó không ít cán bộ có chức, có quyền) vì lợi ích cá nhân đã có các hành vi vi phạm pháp luật của Nhà nước, vi phạm các quy định về quản lý gây thiệt hại cho Nhà nước và xã hội, gây mất lòng tin của nhân dân. Hàng nghìn tác phẩm báo chí đã phát hiện, giám sát và đưa ra ánh sáng các vụ án liên

quan đến tham nhũng, tiêu cực, được đưa ra xét xử. Các loại hình báo chí, nhất là báo điều tra, đã thực sự trở thành lực lượng tiên phong, chủ lực trong thực hiện chức năng kiểm tra, giám sát và phản biện xã hội. Các bài viết không chỉ đơn thuần thông tin về các hiện tượng, các biểu hiện của vấn nạn suy thoái, tham nhũng, mà đã đi sâu phân tích, lý giải sắc bén, làm rõ nguyên nhân khách quan, chủ quan cũng như bản chất, tác hại khôn lường của vấn nạn tham nhũng với những biểu hiện muôn màu, đủ loại tinh vi và trắng trợn của nó; đồng thời, chỉ ra những giải pháp mang tính căn bản và đồng bộ giúp cho Đảng, Nhà nước Việt Nam khắc phục những sơ hở, thiếu sót trong hoạch định chính sách; trong cơ chế quản lý, điều hành; trong rèn luyện, đánh giá, đề bạt, bổ nhiệm đội ngũ cán bộ. Báo chí đã được nhân dân đồng thuận và tin tưởng, bởi lẽ báo chí đã phản ánh đúng những bức xúc đang bị dồn nén của nhân dân bởi nạn tham nhũng gây ra; báo chí đã “tiếp lửa” và thực sự là chỗ dựa cho quần chúng trong cuộc đấu tranh chống tiêu cực, củng cố thêm niềm tin của mỗi người dân vào sự lãnh đạo của Đảng.

Tiêu biểu là những loạt bài điều tra chống tiêu cực trên các báo: *Tuổi Trẻ*, *Tiền phong*, *Thanh niên*, *Lao động*, *Công an nhân dân*, *Pháp luật Thành phố Hồ Chí Minh*... đã gây được tiếng vang lớn, được dư luận cả nước đồng tình quan tâm và góp phần tạo lên những tờ báo lớn có tên tuổi; điển hình như những loạt bài điều tra “Biển nước lã, tạp chất thành xăng dầu” (Báo *Tuổi Trẻ*), “Bảo tén dụng đen hoành hành dữ dội” (Báo *Công an nhân dân*), “Cảnh sát trật tự cơ động làm luật” (Báo *Thanh niên*), loạt bài về vụ cướp than ở Mạo Khê - Quảng Ninh (Báo *Lao động*)..., những bài điều tra về các sai phạm trong quản lý đất đai ở Khánh Hòa, Phú Quốc (Kiên Giang), những hành vi tham nhũng ở bến xe miền Đông, vụ trường Trung học phổ thông (THPT) Lê Quý Đôn ở Tp. Hồ Chí Minh, vụ tham nhũng đất đai ở Đồ Sơn (Hải Phòng), Bà Rịa - Vũng Tàu, Đồng Nai, Tp. Hà Nội, Tp. Hồ Chí Minh, Hà Tĩnh, Thái Bình, Hà Giang, Tập đoàn Điện lực, Vinashin, Sabeco..., các vụ án Năm Cam, Lã Thị Kim Oanh, Đề án 112, Phạm Công Danh, Hà Văn Thắm, Nguyễn Đức Kiên... hay gần đây là một số vụ tham nhũng lớn tại một số ngân hàng, Tập đoàn dầu khí quốc gia Việt Nam, Ethanol Phú Thọ “Trịnh Xuân Thanh, Đinh La Thăng và đồng phạm”... Rất nhiều vụ việc có dấu hiệu tham nhũng đã được báo chí phát hiện, như: Vụ “con bạc triệu đô” Bùi Tiến Dũng; vụ cán bộ lãnh đạo thị xã Đồ Sơn (Hải Phòng) chia chác hàng chục mảnh đất trị giá hàng tỷ đồng; vụ siêu lừa đảo Nguyễn Đức Chi cùng dự án Rusalka, Khánh Hòa; vụ “ăn chặn” tiền cứu trợ ở Hương Sơn (Hà Tĩnh); vụ đề án tin học hóa các hoạt động hành chính (Đề án 112); vụ vi phạm trong giải phóng mặt bằng cầu Thanh Trì (Hà Nội); vụ chạy hạn ngạch (quota) dệt may tại Bộ Thương mại; vụ trục lợi bảo hiểm xảy ra tại Công ty Cổ phần bảo hiểm Petrolimex (PJICO); vụ Ban quản lý dự án đại lộ Đông - Tây và Môi trường nước TP. Hồ Chí Minh; dự án xây dựng cầu Bãi Cháy; vụ Vinashin...

Nhìn lại những thành công của báo chí Việt Nam trong thời kỳ “báo chí điều tra” vừa qua, có thể nhận thấy không vụ việc tiêu biểu nào mà không có mặt thể loại điều tra. Nhờ báo chí, công tác đấu tranh PCTN đã đạt được những kết quả bước đầu rất đáng khích lệ; nhận thức của đội ngũ báo chí, của cán bộ, công chức và nhân dân về đấu tranh PCTN đã có những chuyển biến tích cực. Các cấp, ngành đã chú trọng hơn việc giáo dục, bồi dưỡng phẩm chất đạo đức cách mạng cho cán bộ, công chức; đề ra những quy định cụ thể nhằm ngăn chặn tệ nạn tham nhũng; chỉ đạo công tác thanh tra, kiểm tra, giải quyết khiếu nại, tố cáo gắn với công tác đấu tranh PCTN tập trung vào những lĩnh vực trọng điểm dễ phát sinh tham nhũng và lãng phí³, do đó, đã phát hiện và thu hồi về cho Nhà nước hàng nghìn tỉ đồng, hàng ngàn héc-ta đất, cùng nhiều tài sản có giá trị khác, xử lý nhiều cán bộ, công chức sai phạm. Báo chí điều tra vẫn đang tiếp tục phát huy mạnh mẽ những ưu thế trong việc khẳng định những nhân tố mới, tìm tòi những giải pháp tích cực để tác động vào cuộc

³ Như: quản lý, sử dụng đất đai; xây dựng cơ bản; tài chính, tín dụng; các chương trình, dự án đầu tư...

sống, của các tổ chức chính trị - xã hội và diễn đàn của nhân dân. Bất chấp mọi hiểm nguy phải đối mặt, nhiều nhà báo vẫn can đảm xông pha để theo đuổi sự nghiệp được mệnh danh là “chim báo bão thời đại”. Tinh thần chiến đấu của báo chí với những nhà báo bản lĩnh, nhiệt huyết dùng ngòi bút để đấu tranh chống tham nhũng, tiêu cực thể hiện rất rõ, có ý nghĩa vô cùng to lớn đối với sự nghiệp xây dựng và chỉnh đốn Đảng, với sự nghiệp xây dựng và phát triển kinh tế của đất nước.

4. Phát huy vai trò của báo chí Việt Nam trong phòng, chống tham nhũng hiện nay

Khách quan nhìn nhận, công tác PCTN ở Việt Nam trong những năm qua đã đạt được những thành tựu, kết quả quan trọng nhưng chưa đạt yêu cầu, mục tiêu mà Đảng và Nhà nước Việt Nam đã đề ra. Tham nhũng vẫn còn nghiêm trọng, với những biểu hiện tinh vi, phức tạp, diễn ra ở nhiều lĩnh vực, nhiều cấp, nhiều ngành, gây bức xúc, bất bình trong xã hội, là thách thức lớn đối với sự lãnh đạo của Đảng, quản lý của Nhà nước. Thực tiễn cho thấy, công cuộc PCTN cần phải được tiến hành đồng bộ trên nhiều mặt, và, trên mặt trận tư tưởng, không thể hiệu quả nếu không có sự hỗ trợ mạnh mẽ của báo chí, truyền thông, trong đó, vai trò nòng cốt, then chốt là lãnh đạo tờ báo, nhà báo, phóng viên, biên tập viên... Là lực lượng có những đóng góp quan trọng và không thể thiếu trong hoạt động PCTN của các quốc gia, báo chí không chỉ phát hiện, lên án hay đưa tin về tham nhũng, mà còn giám sát và nâng cao nhận thức xã hội về tham nhũng, hỗ trợ Chính phủ công khai các chiến dịch chống tham nhũng thành công.

Theo kinh nghiệm thế giới, đối với việc đóng góp cho các hoạt động PCTN, báo chí có ba vai trò quan trọng sau đây: (i) phát hiện tham nhũng; (ii) giám sát và công khai các biện pháp chống tham nhũng của Chính phủ; (iii) tạo điều kiện thuận lợi cho dư luận của công chúng (Chương trình Phát triển Liên Hợp Quốc, 2018). Đồng thời, sử dụng các phương tiện truyền thông để truyền tải thông điệp chống tham nhũng tới người dân và cũng là cách làm nhanh nhất để người dân thấy được quyết tâm của Chính phủ trong PCTN. Đây cũng là sáng kiến được nhiều quốc gia thực hiện⁴. Ở Việt Nam, báo chí nói chung, báo chí điều tra nói riêng đã khẳng định vai trò tiên phong, tích cực của mình trong cuộc đấu tranh PCTN. Những kết quả đạt được trong đấu tranh PCTN trong thời gian qua có sự đóng góp không nhỏ của báo chí với tư cách là cơ quan ngôn luận của Đảng, Nhà nước, của các tổ chức chính trị - xã hội và diễn đàn của Nhân dân.

Để nêu cao, phát huy có hiệu quả vai trò, trách nhiệm của báo chí trong PCTN ở Việt Nam, cần tiến hành kịp thời, thống nhất và đồng bộ các giải pháp sau:

Một là, các cơ quan bảo vệ pháp luật cần thống nhất một cơ chế cung cấp thông tin minh bạch, trách nhiệm, hợp lý cho các cơ quan báo chí, tạo điều kiện cho báo chí hành nghề, tham gia PCTN thuận lợi, hiệu quả và an toàn; tăng cường, cải thiện điều kiện tiếp cận thông tin và nâng cao năng lực của báo chí, coi báo chí như một kênh quan trọng góp phần vào việc PCTN có hiệu quả; tạo cơ chế cho báo chí theo dõi quá trình xử lý các vụ việc tham nhũng, tiêu cực để phát huy vai trò giám sát, thông tin kịp thời cho nhân dân sau khi họ đã cung cấp thông tin cho báo chí.

Hai là, hoàn thiện cơ chế bảo vệ phóng viên, cơ quan báo chí, đưa tin về tham nhũng sớm tạo lập hành lang pháp lý an toàn cho nhà báo viết về lĩnh vực PCTN và có các hình thức khen thưởng xứng đáng với nhà báo có thành tích viết về PCTN.

⁴ Chẳng hạn như: tại Latvia, một đoạn quảng cáo với khẩu hiệu “Tham nhũng là hành vi mại dâm của quyền lực” được phát liên tục trên các phương tiện thông tin đại chúng do Ủy ban chống tham nhũng quốc gia KNAB thực hiện. Sau 10 tháng thực hiện chiến dịch này, có tới 45% người dân được hỏi cho rằng họ đã xem và thích thú với đoạn quảng cáo trên. Cũng theo một khảo sát của KNAB, sau khi thực hiện chiến dịch này nhận thức của người dân đã có sự thay đổi khi chỉ có 39% người dân sẵn sàng dùng tiền để hối lộ quan chức so với con số 51% được hỏi trước đó 1 năm. Tại Armenia, hàng loạt phóng sự truyền hình, những vụ án tham nhũng được đưa lên mặt báo cùng với những chương trình thực tế phỏng vấn người thật việc thật về PCTN gián tiếp tạo cho người dân tin tưởng vào chiến dịch phòng ngừa tham nhũng của Chính phủ (Thanh tra Chính phủ, 2014: 16).

Ba là, tăng cường cơ chế phối hợp báo chí chống tham nhũng giữa Ban chỉ đạo Trung ương về phòng, chống tham nhũng, Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, Ban Tuyên giáo Trung ương, Bộ Thông tin - Truyền thông và Hội Nhà báo Việt Nam; thường xuyên có nhiều cuộc gặp gỡ với các cơ quan báo chí để trao đổi, đánh giá kết quả báo chí đấu tranh PCTN.

Bốn là, yếu tố quyết định hiệu quả của truyền thông trong việc đấu tranh PCTN nằm ở chính việc xây dựng một đội ngũ làm truyền thông có tâm, có tầm và có tài (Phạm Hồng Thái và các cộng sự, 2017). Vì vậy, cần chú trọng đào tạo và đào tạo lại các nhà báo, phóng viên báo chí đưa tin tham nhũng, chú trọng lương tâm của người cầm bút với đồng bào, Tổ quốc, tạo điều kiện cho báo chí hoạt động hiệu quả. Cần tăng cường kỹ năng tìm hiểu thông tin, viết bài điều tra chính xác, khách quan, đề cao đạo đức nghề nghiệp đối với các nhà báo. Với trang giấy, ngòi bút của mình, đội ngũ những người làm báo cần cổ vũ những nhân tố mới, khơi dậy những giá trị tốt đẹp trong mỗi người, mỗi gia đình, mỗi tổ chức, đồng thời tích cực đấu tranh chống các hiện tượng tiêu cực, chống các bệnh quan liêu, tham nhũng, lãng phí; luôn nêu cao tinh thần chiến đấu vì sự nghiệp xây dựng và phát triển đất nước, giữ vững phẩm chất, đạo đức của những người làm báo, có tính chủ động, sáng tạo thể hiện qua các tác phẩm báo chí để góp phần nâng cao hiệu quả PCTN, tiêu cực trong tình hình mới.

5. Kết luận

Đảng và Nhà nước Việt Nam đã đề ra và thực hiện nhiều chủ trương, giải pháp tích cực PCTN và được thể chế hóa thành luật pháp. Báo chí đã tích cực đưa tin về các chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước về PCTN; về các vụ việc, phát hiện và xử lý tham nhũng, các nhân tố tích cực trong PCTN. Trước yêu cầu của cuộc đấu tranh PCTN hiện nay, cần đẩy nhanh xây dựng, bổ sung, hoàn thiện cơ chế, chính sách, pháp luật, khắc phục những sơ hở trong quản lý kinh tế-xã hội và PCTN. Báo chí điều tra chống tham nhũng cần được đưa lên một mặt bằng mới cả về nghiệp vụ và môi trường pháp luật để báo chí phát huy hơn nữa vai trò, hiệu quả đấu tranh PCTN. Do đó, cần đổi mới mạnh mẽ công tác lãnh đạo, quản lý, chỉ đạo, điều hành để nâng cao năng lực lãnh đạo của Đảng và hiệu lực quản lý nhà nước đối với báo chí; nghiên cứu hoàn thiện hành lang pháp lý, tăng cường phối hợp và hỗ trợ, tạo điều kiện thuận lợi cho nhà báo tác nghiệp, có cơ chế phản hồi tích cực và hiệu quả những vấn đề báo chí phản ánh. Để hoàn thành sứ mệnh, trọng trách được giao phó, các cơ quan báo chí/ nhà báo cũng cần nêu cao trách nhiệm xã hội, giữ vững sự liêm chính, nâng cao trình độ chuyên môn, nghiệp vụ, bản lĩnh chính trị, phẩm chất đạo đức trong đấu tranh PCTN.

Tài liệu tham khảo

Chính phủ. (2019). Nghị định số 59/2019/NĐ-CP ngày 01/7/2019 quy định chi tiết một số điều và biện pháp thi hành Luật Phòng, chống tham nhũng. *Báo điện tử Đảng cộng sản Việt Nam - Hệ thống tư liệu - văn kiện Đảng*. <https://tulieuvankien.dangcongsan.vn/he-thong-van-ban/van-ban-quy-pham-phap-luat/nghi-dinh-so-592019nd-cp-ngay-0172019-cua-chinh-phu-quy-dinh-chi-tiet-mot-so-dieu-va-bien-phap-thi-hanh-luat-phong-chong-tham-5521>

Chương trình Phát triển Liên Hợp Quốc. (11/2018). *Nghiên cứu Chính sách “Vai trò của báo chí trong việc giám sát và phát hiện tham nhũng: Kinh nghiệm quốc tế”*. Tài liệu tham khảo của Thanh tra Chính phủ.

Doris A. Graber. (2006). *Media power in politics*. Tài liệu dịch của Học viện Báo chí và Tuyên truyền.

Hoài Phương. (31/01/2023). Chỉ số cảm nhận tham nhũng 2022: Việt Nam tiếp tục tăng điểm, thuộc nhóm nước có tiến bộ nổi bật. *Báo Thanh tra*. <https://thanhtra.com.vn/quoc-te/chi-so-cam-nhan-tham-nhung-2022-viet-nam-tiep-tuc-tang-diem-thuoc-nhom-nuoc-co-tien-bo-noi-bat-206757.html>

Liên Hợp Quốc. (31/10/2003). Công ước quốc tế về chống tham nhũng (United Nations Convention against Corruption-UNCAC). *Thư viện pháp luật*. <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/Bo-may-hanh-chinh/Cong-uoc-chong-tham-nhung-cua-Lien-Hop-quoc-09-12-2003-94971.aspx>

Phạm Hồng Thái, Vũ Công Giao, Đặng Minh Tuấn, Nguyễn Minh Tuấn (Đồng chủ biên - 2017). *Hoàn thiện pháp luật về khiếu nại, tố cáo ở nước ta hiện nay* (Sách chuyên khảo). Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật.

Quốc hội. (2016). *Luật Báo chí* (Luật số: 103/2016/QH13). Hà Nội.

Quốc hội. (2018). *Luật phòng, chống tham nhũng* (Luật số: 36/2018/QH14). Hà Nội.

Song Minh. (26/01/2022). Việt Nam tăng điểm trong xếp hạng Chỉ số nhận thức tham nhũng 2021. *Báo Lao động*. <https://laodong.vn/thoi-su-quoc-te/viet-nam-tang-diem-trong-xep-hang-chi-so-nhan-thuc-tham-nhung-2021-998866.ldo>

Thanh tra Chính phủ. (2014). *Một số kinh nghiệm quốc tế về công tác phòng, chống tham nhũng*. Nxb. Lao động.

Thế Hưng. (10/02/2021). Bất ngờ về Chỉ số cảm nhận tham nhũng CPI 2020 Việt Nam. *Báo Dân trí*. <https://dantri.com.vn/kinh-doanh/bat-ngo-ve-chi-so-cam-nhan-tham-nhung-cpi-2020-viet-nam-20210210063731123.htm>

Trần Thường - Theo VOV. (01/8/2017). Tổng Bí thư: Lò nóng lên rồi thì củi tươi vào cũng phải cháy. *Vietnamnet.vn*. [https://vietnamnet.vn/tong-bi-thu-lo-nonglen-roi-thi-cui-tuoi-vaο-cung-phai-chay-V59343.html](https://vietnamnet.vn/tong-bi-thu-lo-nong-len-roi-thi-cui-tươi-vaο-cung-phai-chay-V59343.html)